

Alles in Park Sonsbeek is weelde en grootsheid

Dit artikel is niet bij toeval ontstaan in een tijd die we ons straks misschien gaan herinneren aan de plekken waar we nog wél heen konden. En niet aan de beperkingen of de platte werkelijkheid van ons scherm waar we zo goed en zo kwaad als het gaat contact proberen te houden met collega's en de rest van de wereld. Een mens heeft ruimte nodig, om te bewegen en te ademen. Vrij naar Humphrey 'Casablanca' Bogarts beroemde oneliner zeg ik: gelukkig hebben we altijd onze parken nog. Waar de winkelstraten leeg zijn vormen parken plotseling het kloppend hart van de stad. En wat blijkt? Het is er aangenaam en iedereen vindt er het zijne. En nu de horeca ook nog gedwongen dicht blijft, of gereduceerd tot een *to go* is onze consumptieverslaving gedwongen terug naar af. Buiten is het nieuwe binnen. En voor wie dat als muziek in de oren klinkt, spoedde zich naar Sonsbeek, naar Arnhem, misschien wel de groenste stad van Nederland. Dat deed ook Jacob van Lennep in de zomer van 1823. In de heruitgave uit 2018 (bezorgd door Geert Mak en Marita Matthijssen) van het dagboek van zijn voetreis lees ik dat de auteur onder de indruk is van de nieuwe aanleg van het park. "Ontelbaar veel geld wordt hier uitgegeven. Bergen worden vereffend, dalen opgevuld, twee harde wegen aangelegd, vijvers en waterpartijen gegraven, beken geleid, huizen gebouwd of verbouwd, oranjerieën in orde gemaakt, hardstenen broeikassen tegen de hoogtes geplaatst, kortom alles is hier weelde en grootsheid." De aanstichter van dit alles was baron H.J.C.J van Heeckeren die in 1821 door de samenvoeging van meerdere kleinere landgoederen als nieuwe eigenaar een groots landschappelijk park schiep. De baron was na een militaire loopbaan, waarin hij onder Napoleon vocht, na diens Russische veldtocht getrouwd met de Amsterdamse bankiersdochter Elisa Hope en had zijn zinnen gezet op het Gelderse buitenleven. Voor de invulling van zijn 'weelde en grootheid' die Van Lennep zo treffend omschrijft werd een passende architect gevonden. En hoewel de tekeningen zijn verdwenen wordt het ontwerp van Sonsbeek toegedicht aan J.D. Zocher jr. De romantische waterval met grot, die voor het destijds fenomenale bedrag van 70.000 gulden werd gerealiseerd, de 28 meter hoge belvedère uitkijktoren met wenteltrap, de vijver en de hertenkamp, overal herken ik ook tegenwoordig nog de hand van Zocher.

In 1899 verwierf de stad Arnhem, precies om de redenen die wij nu ook belangrijk vinden, Sonsbeek en stelde het open voor het publiek. Het is nauwelijks voor te stellen dat deze transactie destijds bijna de helft van de gemeentelijke jaarbegroting besloeg. Daarvoor was een bestuurder met visie verantwoordelijk, de ingenieur J.W.C. van Tellegen, die later burgemeester van Amsterdam zou worden. Deze onvermoeibare Van Tellegen was een groot parkliefhebber en zou in de hoofdstad de basis leggen voor fraaie stadsaanleg die gaandeweg als Amsterdamse School wereldfaam zou krijgen. Zijn verdienste voor Sonsbeek wordt geëerd met een typisch Nederlands fenomeen, een bescheiden herinneringsbank. Verspreid in parken in ons land kom je deze functionele monumenten tegen, opgedragen aan burgemeesters, notarissen, een geneesheer-directeur, of zoals hier het voormalige hoofd van de dienst gemeentewerken. Parken bieden de juiste omgeving voor deze uitingen van ingetogen verering.

Tegenwoordig is Sonsbeek een rijksmonument en wordt op drukke dagen bezocht door duizenden wandelaars, verliefde stelletjes, vogelspotters, bootcampers en rustzoekers. En dat al deze uiteenlopende bezoekers en belangen zich over het algemeen goed naast elkaar gedragen is te danken aan wat inmiddels de 'Sonsbeekmethode' heet. Boswachter Jeroen Glissenaar, die zelf in het park woont, legt het me uit. Het komt erop neer dat ieder stadspark erbij gebaat is wanneer de gemeente inziet dat de gebruikers van een park worden ingeschakeld om het beter te maken voor iedereen. Bij Sonsbeek zijn kennis van en liefde voor het park door betrokken burgers aangewend om een gezamenlijke visie te ontwikkelen, de kwaliteit en vervolgens de betrokkenheid van alle gebruikersgroepen te verhogen. Wat ooit begon als romantische droom van een baron, opengesteld voor de gemeenschap door een visionair ambtenaar is dankzij betrokken burgers en de Sonsbeekmethode nu een monumentaal park voor ons allemaal.

Wim Pijbes

Dit artikel is eerder verschenen op nrc.nl op 14 januari 2021